

Een leesoffensief in de klas

Gerdineke van Silfhout
g.vansilfhout@slo.nl

research ED
Arnhem Nijmegen 2020

slo

Context

- Dalende leesmotivatie en leesvaardigheid
- Afleiding van digitale media

We moeten onze kinderen 'tweetalig' maken: ze moeten vaardige gebruikers worden van zowel papieren boeken als van digitale media. Hoogleraar Maryanne Wolf

<https://www.vn.nl/leesgedrag-onder-jongeren/>

Van skimmen, scrollen en scannen naar diep lezen: voor langere tijd geconcentreerd lezen waarbij de samenhang en de betekenis van de tekst wordt ervaren. Lees! Oproep tot een Leesoffensief (2019)

<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>

Wat is leesvaardigheid (Pirls, 2017; Pisa, 2019)

- Informatie opzoeken en selecteren
- Begrijpen: betekenis herleiden, verbanden leggen
- Evalueren en reflecteren: kwaliteit/geloofwaardigheid tekst beoordelen; reflecteren op inhoud/vorm; herkennen conflicterende informatie

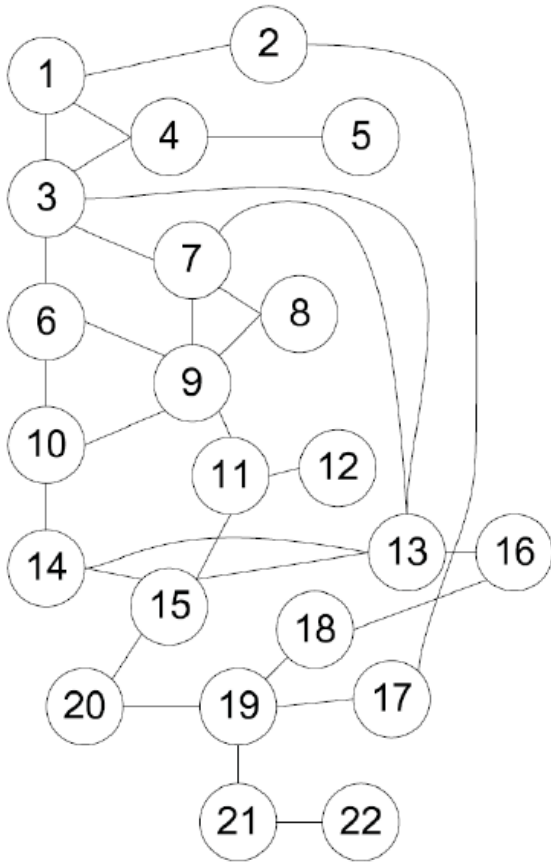
Lezen is het begrijpen, gebruiken, evalueren, reflecteren op en omgaan met teksten om doelen te bereiken, je kennis en potentieel te ontwikkelen en deel te nemen aan de samenleving. PISA, 2018

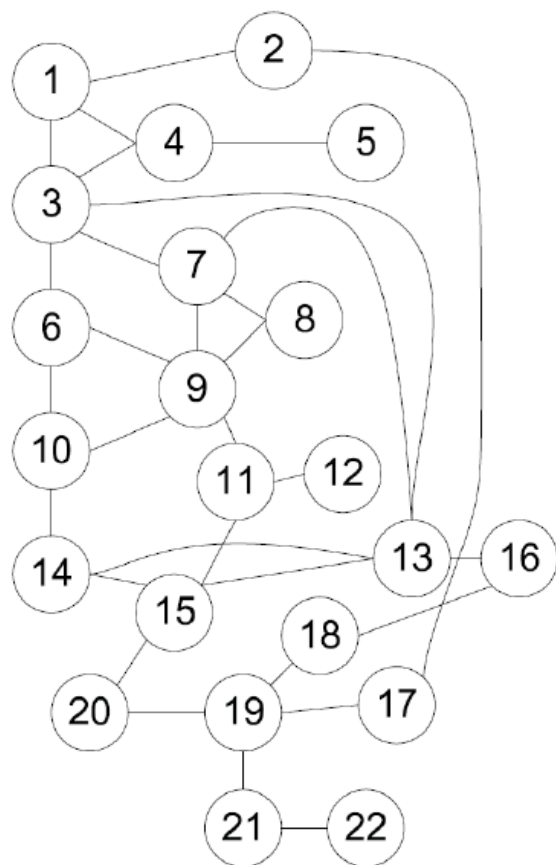
Diep tekstbegrip

*Bij succesvol begrijpen van een tekst heeft de lezer na afloop van het lezen een plaatje van de tekst in zijn of haar hoofd waarin de **tekstdelen** en **relevante achtergrondkennis** zijn verbonden door betekenisvolle relaties.*

*Het product van begrijpend lezen is dus een **coherente mentale representatie** van de tekst. Met elke nieuw stukje tekst wordt die representatie aangepast en/of bijgewerkt.*

Paul van den Broek, hoogleraar Leiden

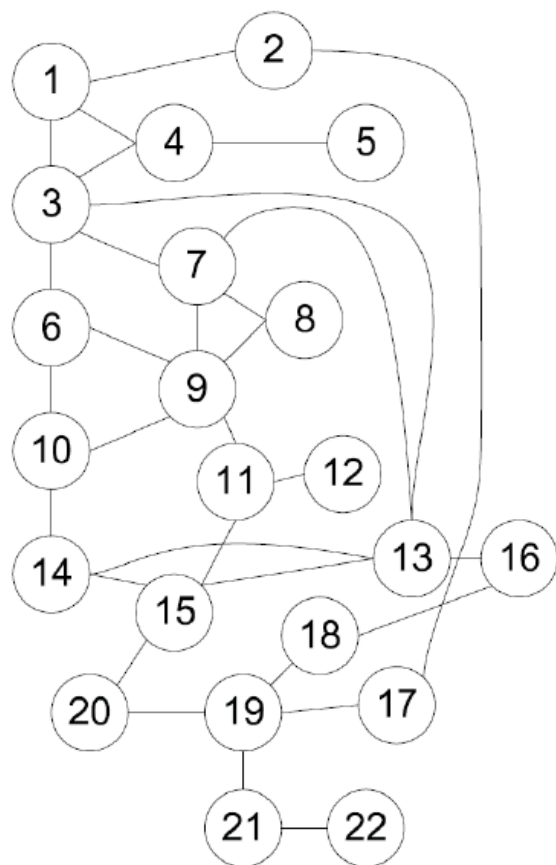

Verbanden binnen de tekst

*Bij succesvol begrijpen van een tekst heeft de lezer na afloop van het lezen een plaatje van de tekst in **zijn** of **haar** hoofd **waarin** de tekstdelen en relevante achtergrondkennis zijn verbonden door betekenisvolle relaties.*

*Het product van begrijpend lezen is **dus** een coherente mentale representatie van **de tekst**. Met elke nieuw stukje tekst wordt **die representatie** aangepast en/of bijgewerkt.*

Paul van den Broek, hoogleraar Leiden

Verbanden buiten de tekst - achtergrondkennis

De vrouw realiseert zich ineens dat ze is vergeten in te checken.
De conducteur geeft haar een boete.

Hij ziet eruit als een wassen beeld bij Tussauds.

Het gas was niet detecteerbaar. Er was ethanol aan toegevoegd.

Leesoffensief: werken aan diep tekstbegrip

- Niet: gericht op bevorderen van skimmen, scrollen en scannen
- Wel: gericht op geconcentreerd lezen
- Wel: gericht op stimuleren van inferenties + voorstellingen maken
- Wel: gericht op inleven in de ander en reflecteren op jezelf en de wereld

In hoeverre zitten deze componenten in jouw leesonderwijs?

Succesfactoren

Wat werkt in de klas?

Werken met sets van rijke teksten

Uitdagende inhoud:

- Prikkelen verbeelding en zetten aan tot denken
- Verschillende perspectieven: schurend en naburig
- Evenwicht bekende informatie en nieuwe informatie
- Bevatten zowel eenvoudige als complexe relaties

Zowel informatieve teksten als fictie (!)

- Fictie: ruimte voor meerdere interpretaties
- Fictie: opgaan in de ander/ andere wereld

Werken met sets van rijke teksten

Taalkwaliteit is van groot belang

Eigen onderzoek

Leesproces en tekstbegrip in kaart via eyetracking

- Teksten met of zonder verbindingswoorden
- Teksten met doorlopende lay-out of elke zin op een nieuwe regel
- Teksten die zijn opgeleukt

Teksten: fictieteksten/verhalen + teksten AK, GS, EC

Eigen onderzoek

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[want]₀ [er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

Een winkelier kan de brutowinst niet helemaal zelf houden,
[Er moeten nog allerlei kosten]₁ [van de brutowinst]₂ [afgehaald worden.]₃

'Waar woonden die eerste boeren, oom Piet?', vraagt Gerda. Hij pakt een atlas en wijst op een kaart. 'Hier in Noord-Afrika en in het Midden-Oosten. Vanaf 9000 voor Christus waren er kleine groepjes jagers die planten verbouwden op akkertjes. Dat deden ze omdat er steeds minder vaak regen viel. Daardoor werd het steeds moeilijker om aan voedsel te komen. Om in leven te blijven, moesten ze hun manier van leven veranderen. Ze wisten ongeveer wanneer het begon te regenen. Juist dan gingen ze zaden zaaien en was de kans op een goede oogst groot. Rond 7500 voor Christus begonnen de mensen met veeteelt. Zo kregen ze melk en vlees.'

35

Ik heb niemand iets verteld over de kloof.
De mensen in Zuid-Amerika niet.
De mensen in Nederland niet.
Zelfs mijn eigen familie weet niets van de Raya's.
Ik dacht dat ik ze wel zou vergeten, op die manier.
Maar dat is niet zo.

Voor mij liggen mijn studieboeken.
Maar ik studeer niet.
In plaats daarvan schrijf ik een verhaal.
Het verhaal van mijn leven.
Een verhaal dat niemand kent.
Een verhaal dat ook niemand ooit zál kennen.

Tenzij ... tenzij ik terugga naar de kloof.
Naar de Raya's.
Naar mijn vrouw en mijn kind.

REMBRANDT

De 35-jarige Rembrandt van Rijn liep samen met zijn vriend Johannes door Amsterdam. Rembrandt vertelde graag over de schilderijen die hij maakte. 'Op één schilderij ben ik erg trots, en dat is de Nachtwacht', zei hij tegen Johannes. De Nachtwacht van Rembrandt van Rijn is wereldberoemd. Rembrandt deed er wel drie jaar over om het te maken, maar in 1642 was het schilderij af. Rembrandt was er erg tevreden over. 'Het is mijn grootste schilderij tot nu toe. Het is meer dan vier meter breed, het vulde de hele muur van mijn atelier', zei hij tegen Johannes. Inmiddels is het schilderij het meest bekende schilderij van Rembrandt. Maar waarom is het schilderij zo bijzonder? Dat vroeg Johannes zich ongeveer vier eeuwen geleden ook af. Dat legde Rembrandt graag uit.

Eigen onderzoek

- Verbindingswoorden:
 - leiden tot beter tekstbegrip
 - zetten aan tot actief terugkijken
- Elke zin op een nieuwe regel:
 - Geen positief effect op tekstbegrip
 - Leesproces verstoord
- Opgeleukte leerteksten (meerdere lagen)
 - Leerlingen vinden ze niet leuker
 - Ze onthouden meer details en minder te leren informatie
 - Ervaren het als moeilijker

Werken met sets van rijke teksten

Taalkwaliteit

- Taalgebruik is gevarieerd, niet vereenvoudigd
- Heldere en expliciete tekststructuur en ordening ideeën
- Variatie in zinsstructuren en woordgebruik
- Tekst, beeld en geluid versterkt elkaar

Zowel informatieve teksten als fictie (!)

- Fictie: wisselingen in chronologie en vertelperspectief
- Fictie: gelaagdheid en verschillende verhaallijnen

Erna van Koeven en Anneke Smits

Rijke taal

Taaldidactiek voor het
basisonderwijs

Rijke tekstcollecties

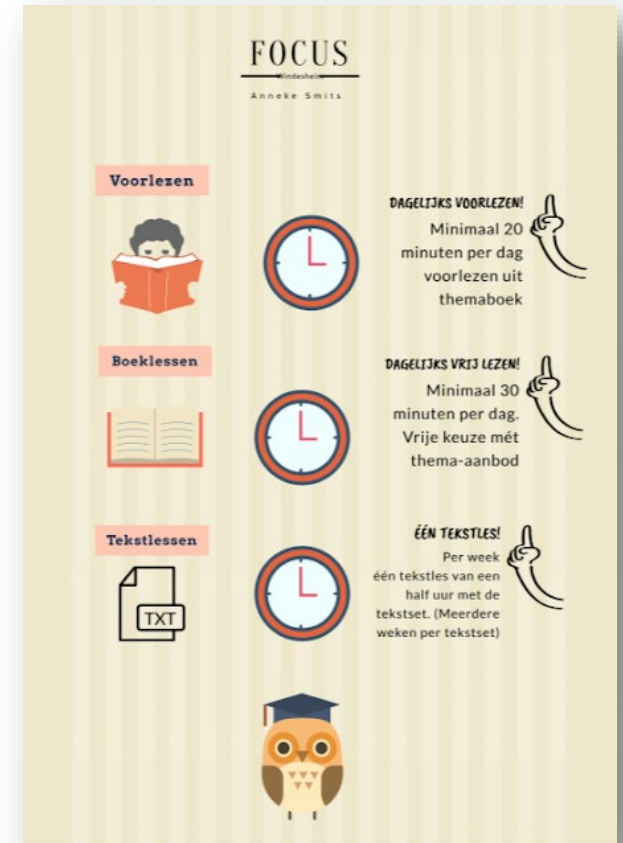
- www.themaplein.nl
- www.klassenteksten.nl
- <https://leesbevorderingindeklas.nl/tiplijsten>

Maar ook:

- www.natgeojunior.nl
- www.schooltv.nl
- www.docukit.nl
- www.sciencespace.nl
- www.natuurwijzer.naturalis.nl
- www.hetkleineloo.nl
- www.museumjeugduniversiteit.nl

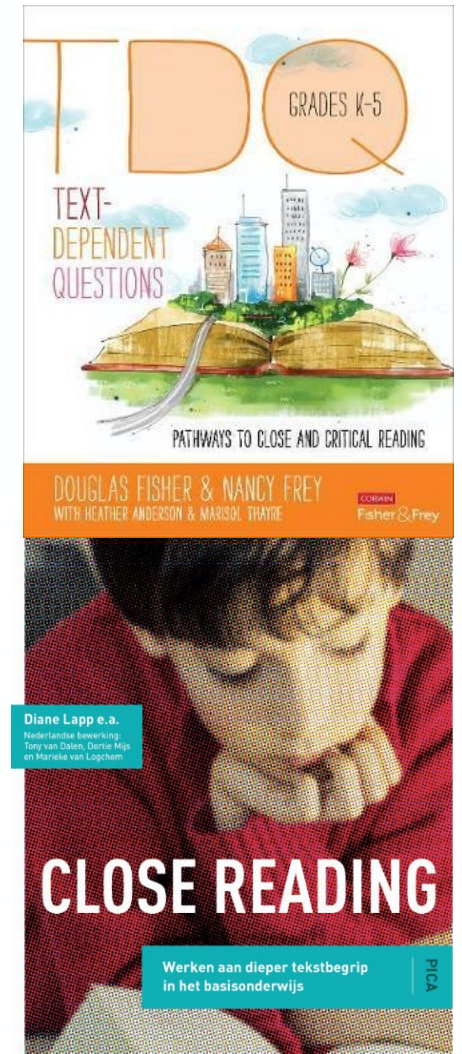
Werken aan kennisopbouw en taalvaardigheid

- Werken met meerdere boeken en teksten rondom een thema (gerelateerd aan de zaakvakken)
 - Werken met coherentie tekstverzamelingen
 - die oplopen in moeilijkheidsgraad
 - schriftelijk, mondeling, visueel, digitaal
- Dagelijks voorlezen van rijke fictieboeken gekoppeld aan een thema (niet alleen in onderbouw!)
- Dagelijks vrij lezen van fictie en non-fictie

Werken aan kennisopbouw en taalvaardigheid

- Tekst centraal
- Modelling en scaffolding i.p.v. vervanging
- Close reading
 - Van wat staat er (letterlijk) -> hoe staat het er -> wat betekent het -> waartoe zet het je aan (productie)
 - Rijke vragen die stimuleren om dieper de tekst in te duiken, erover te praten, discussiëren en schrijven
 - Aandacht voor herlezen, aantekeningen maken, samenvatten, monitoren, samenwerken, redeneren, discussiëren en reflecteren

Werken aan kennisopbouw en taalvaardigheid

- Interactie: gesprekken over het gelezene
- Samenhang tussen taaldomeinen: lezen én schrijven
 - Zelf vragen maken bij teksten a.d.h.v. de taxonomie van Bloom

Publicatie Gertrud Cornelissen
met voorbeelduitwerking
Lampje

Werken aan kennisopbouw en taalvaardigheid

- En: onderhouden van de technische leesvaardigheid

Quickscan: waar sta jij?

- Taalbeleid
- Docentgedrag
- In de lessen NL
- Activiteiten/werkvormen
- Boekencollectie
- In de andere vakken
- Monitoring
- Lezen met ondersteuning
- Samenwerking binnen/buiten school

Naam school:
Ingevuld door:
Functie:

Hieronder staan 39 beschrijvingen over taal- en leesonderwijs op het vmbo.
Vul individueel of als team in waar jouw school staat.
Kies uit: 1 (dit is (nog) niet op orde op onze school) tot en met 4 (dit is goed op orde op onze school).

Taalbeleid						1	2	3	4
1.	De school heeft een taalbeleidsplan en/of een leesplan opgesteld met daarin een heldere visie op leesonderwijs.					☐	☐	☐	☐
2.	De directie stimuleert en ondersteunt initiatieven in en buiten de school voor goed leesonderwijs.					☐	☐	☐	☐
3.	Docenten Nederlands krijgen de kans om zich te professionaliseren in het geven van goed leesonderwijs, zowel op het gebied van leesbevordering als -prestaties.					☐	☐	☐	☐
4.	Docenten van andere vakken krijgen de kans om zich te professionaliseren in het geven van goed leesonderwijs, zowel op het gebied van leesbevordering als -prestaties.					☐	☐	☐	☐
5.	Het taalbeleidsplan/leesplan wordt (jaarlijks/tweejaarlijks) geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.					☐	☐	☐	☐

Docentgedrag						1	2	3	4
6.	Docenten Nederlands maken het belang van lezen aan leerlingen voldoende duidelijk.					☐	☐	☐	☐
7.	Docenten Nederlands zijn een voorbeeld voor leerlingen; ze stralen enthousiasme uit voor lezen en lezen zelf ook als leerlingen vrij lezen.					☐	☐	☐	☐
8.	Docenten van andere vakken maken het belang van lezen aan leerlingen voldoende duidelijk.					☐	☐	☐	☐

In de lessen Nederlands						1	2	3	4
9.	In de lessen Nederlands biedt de docent lezen aan in samenhang met de andere taaldomeinen bijvoorbeeld schrijven of gesprekken voeren.					☐	☐	☐	☐
10.	In de lessen Nederlands besteedt de docent voldoende aandacht aan moeilijke woorden, schooltaalwoorden en kernbegrippen in een betekenisvolle context.					☐	☐	☐	☐
11.	In de lessen Nederlands gebruikt de docent een gevarieerd aanbod van teksten (zowel fictie als non-fictie) met een rijke inhoud en van goede taalkwaliteit.					☐	☐	☐	☐
12.	In de lessen Nederlands verwerken leerlingen gelezen teksten op verschillende en betekenisvolle manieren bijvoorbeeld een interview, flyer, presentatie, ingezonden reactie of vlog.					☐	☐	☐	☐

Een leesoffensief in de klas

Gerdineke van Silfhout
g.vansilfhout@slo.nl

research ED
Arnhem Nijmegen 2020

slo